

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

705028

Betrægtninger

saavel over Underviisningsvæsenet i Almindelighed,
som det lærde Skolevæsen i Særdeleshed.

Indbydelsesskrift

til

Reformationsfesten den 31 Octbr. 1836

ved Nyborg lærde Skole

af

M. O. Bjørn,

Dr. phil. og Rector.

Trykt hos G. Hempel i Odense.

Den Gjenstand, som i de senere Aar har sysselsat baade Indviede og Uindviede, er Underviisningsvæsenet. Man vil nu have Folk inddeelte efter Aalandsdannelsen i 3 Klasser, nemlig i Lærde, Oplyste (Dannede) og Almoe, ret ligesom lærde Folk ikke vare oplyste eller dannede, og derfor vil man have Skoler for Lærde, for Oplyste og for Almuen, fordi, siger man, der ere Kundskaber, den Lærde behøver, som den Oplyste ikke behøver, og omvendt. Det synes mig, at der er noget ulogigt i en saadan Inddeling; men dersom nogen inddeelte Folk i Oplyste, Halvoplyste og Almoe, da vilde man vist, og det med Rette, blive meget fortornet. Fra en anden Side betragtet, vil man have Folk inddeelte i praktisk Duelige og praktisk Uduelige, og tror, at dette beroer paa Underviisningsgjenstandene, uden at betænke, at det praktiske Talent er noget Medfødt, der ved Kundskaber og Øvelse kan uddannes. Med Hensyn hertil vil man nu have Skoler, hvor Ynglingen skal, selv invita Minerva, dannes til praktisk Duelige, og andre, hvor de ikke dannes dertil, o: Skoler, hvor der leres blot det, som i Livet er anvendeligt, og andre, hvor man ogsaa lerer det, der kaldes i Livet unanvendeligt o: de døde Sprog. Her faae vi da Realskoler og Lærde Skoler, og ere saaledes komme paa det Standpunkt, Nutiden fordrer, og al vor aandelige Trang er derved afhjulpen, siger man; thi man kan strax se paa en Dreng, hvad Skole han bør

scettes i; jeg kan tænke mig, at man vel ikke behøver at twivle paa, at den muntre livlige Dreng med de blaae Dine skal i Realskolen; den stille rolige med de dybtliggende Dine skal i den lærde Skole; saaledes bliver hin dannet for dette Liv; denne for et høiere Liv, og paa den Maade er strax fra Barndommen Drengens Livsbane bestemt; men vel ikke synderlig rigtigere, end naar, som i Fordumsdage, een fit Portepeen paa Buggen; ret ligesom man af en Klump Leer kunde faae, hvad man vilde, og det kom blot an paa, om man leverede den til en Pottemager, til en Fajance- eller til en Porcellains-Fabrik.

Bistnok er det ikke uden Grund, siges der, at man synes at savne et Mellemled imellem vores lærde Skoler og Almueskoler, og troer, at ligesaavel som Staten drager Omsorg for de Lærdes og Almuenes Dannelse, vor den og sørge for deres Dannelse, hvilke hverken bestemmes til den saakaldte lærde Stand, eller Forceldrene ønske at blive staende paa samme Trin, som Almuen. Men mon dette Savn er virkelig eller tilshyndende? Kunde man ikke rigtigere sige: Man savner et Mellemled imellem vores Lærde og Almuen, eller, med andre Ord, den Deel af Nationen, der ikke har faaet en lærde Dannelse, og dog ikke hører til Almuen, staer paa et for lavt Trin af aandelig Udvikling. Hertil søger man nu Grunden i Manglen af egne Dannelsesanstalter, og troer ikke, at Feilen ligesaavel kunde ligge i, at de bestaaende ikke rigtig benyttes, hvilket vist hos mange hidrorer fra en uriktig Alskuelse saavel af Undervisningens Hensigt i Almindelighed, som af de bestaaende Indretninger i Sæerdeleshed. Mon det ikke var lige saa rigtigt, kunst at have 2 Slags Skoler, Almueskoler og høiere Dannelsesanstalter? i disse sidste indsatthes da de Ynglinger, som bestemtes til en høiere Dannelse, og

undervistes deri eens til en vis Alder eller, rettere sagt, til en vis Aandsmodenhed, f. Ex. til det 15de à 16de Åar, for hvilke da Skolen deelte sig i 2 Hovedafdelinger eller Klasser, nemlig den, hvori de gamle Sprog dreves sterkere, og den, hvori de nyere Sprog, Matematik og Naturvidenskaberne fornemlig bleve dyrkede. Fra hin dimitteredes til Universitetet, fra denne til den polytechniske Læreanstalt eller til den militaire Højskole. At disse høiere Dannelsesanstalter da maatte indrettes efter Tidens Fordringer, og være Skoler for almindelig Dannelse, er en Selvfolge.

Man har vel allerede for længe siden hyldet noget af dette Princip, ved at lade de lærde Skoler ogsaa staae aabne for Iffestuderende; men man har ikke fundet sig dermed tilfreds. Dertil kunde nu være adskillige Grunde, saasom: at disse Iffestuderende ere maaskee ofte blevne betragtede som Hospitantere; at man i Tiden ikke kom til at staae til Regnskab for dem; at det kuns var de saakaldte Bisag, hvori de deeltogte; at de ikke havde noget fast Maal for Øie; at de løb for tidlig af Skolen, o. s. v. o. s. v. — Det har vel ogsaa uindertiden været Tilfældet, at mange Lærere, især af den ældre Skole, der betragte de gamle Sprog som det eneste rigtige Dannelsesmiddel, have med et Slags Uvilie, eller, ifald en mildere Karakteer har været fremhæftende, med en medlidende Deeltagelse seet paa disse, som de troede, til Halvdannelse bestemte Subjecter. — Naar nu hertil føies, at mange Forældre see ikke saa meget paa den formelle, som paa den materielle Nutte af Undervisningen, og ville have, at deres Børn kuns skulle lære det, som de i deres tilkommende Liv kunne have nogen Nutte af, hvortil de regne det, man i vores lærde Skoler saa urigtigen har hidtil betragtet som Bisag, og deraf, desværre! ere blevne lidt stedmoderlig behand-

lede; saa er det ikke at undres over, at vo're lærde Skoler have været saa lidet besøgte af Ikkestuderende. Den formelle Nytte af Underviisningen i de gamle Sprog tages ikke i Betragtning, ligesaa lidet som den materielle, og endnu mindre den Omstændighed, at jo flere Sprog man lærer, desto lettere bliver bestandig ethvert folgende, især naar de ere beslagtede. Det forekommer mig derfor urigtigt, at ansee for spildt den Tid, som anvendes paa de gamle Sprog, naar den ikke er saa stor, at den berover andre nødvendige Fag den tilborlige Tid. Det er desuden først i de senere Decennier, at Trangen til aandelig Dannelsse hos dem, der hverken høre til Almuen eller til de Lærde, mere og mere er begyndt at føles, og i det allersidste er fordret med lydelig Stemme. Men man vogte sig vel for at gjøre overdrevne Fordringer saavel til Staten som til Skolerne. Naar Forcldre forud bestemme deres Born til den eller den Stand, saa ville de have en Skole, hvori deres Born undervises især i det, som de ansee for gavnligt for deres tilkommende Bestemmelse; man maatte da have ligesaam mange Slags Skoler, som der ere forskjellige Fag, hvori Mennesket kan indtræde i Livet; men saadant lader sig vanskeligt udføre, og mindst i smaa Byer. Ligesaa ubillig er man ofte i sine Fordringer til Skolen; man vil have, at den Ikkestuderende skal i en Alder af 14, 15, hoist 16 Aar have udcert; men man betænker ikke, at han maa skee endnu ikke ret har fordoiet det Lært. Hvad Mavesaften er for Legemet, det er Eftertanke for Sjælen; men denne folger sjeldent med den Alder. Ynglingen, som fortidlig forlader Skolen, kan ikke gaae frem paa egen Haand, han maa derfor gaae tilbage; thi i Videnskabens og Kunstens Rige er ingen Stilstand. Af det Lært blive efter nogen Tids Forløb kunst svage Reminiscenser tilbage, og den materielle Nytte, som man

saa meget har tragtet efter, gaaer næsten ganzle tabt; den formelle Nutte derimod, som saa lidet tages i Betragtning, staaer ene tilbage. — Hvis er nu Skylden? Jeg skulde kjende saare lidet til Forceldre, naar jeg ikke turde paastaae, at Svaret vil blive: Skolens.

Om Skolernes Bestemmelse.

Ligesom man ofte feiler i Henseende til de Fordrin-
ger, der gjores til Skolerne, ligesaa feiler man ikke sjel-
den i Henseende til Skolernes egentlige Bestemmelse,
idet man vil, at Ynglinger der fra den tidlige Alder
skulle dannes overeensstemmende med en valgt tillom-
mende Virkefreds, den man alt for tidlig har fastsat;
istendetfor at man burde betragte dem som Anstalter for
almindelig Dannelse, hvorfra der i en sildigere Tid fun-
de gaaes ud til forskellige Sider, efterat Ynglingen til-
strekkelig var probet, og det, hvortil han især havde An-
læg og ei Ulyst (Lyft ter jeg ei sige; thi den maa ledes
af Forceldrene, da samme i den Alder ofte grunder sig
paa smaalige Hensyn) var lagt for en Dag. — At samle
og ordne er, hvad Kundskaber angaae, Skolernes egent-
lige Bestemmelse; men en Samling uden Orden er en
død Skat, der vel kan falde i Dine, og hvorover den Uvi-
dende ofte studser; dens Besiddler derimod baader den
kuns lidet. Derfor maa den formelle Nutte af Under-
viisningen aldrig staae i Skyggen af den materielle,
stjondt denne sidste ansees af Mange for Hovedsagen,
og da den lettere falder i Dine, og lader sig ved en Gra-
men lettere undersøge, saa er man saa saare tilbuelig
til, derefter at bedømme en Skoles Værd, og heri gjør
man dog lidet bedre, end naar man i det daglige Liv be-
dommer Manden efter Kjolen. At dette imidlertid skeer
ikke blot af udannede, men selv af dannede Mænd, see

vi et Exempel paa, naar man sætter de lærde Skolers Rangorden efter de Karakterer, som deres Dimissi have erholdt ved Eramen Artium. At denne Eramen dog kuns for en stor Deel kan tjene til, nogenlunde at bedømme den Masse af Kundskaber, som Dimisserne have i Skolen samlet, og ingenlunde kan afgive noget fyldestgjorende Bevis for, at de intellektuelle, langt mindre at de moraliske Evner ere tilbørsligen udviklede, ligesaalidet som for at Disciplene i Skolen ere vænede til Orden, Sædelighed og punktlig Opsyldelse af deres Pligter, vil enhver Fordomsfri let kunne indse. Over den fremmede Dannelses vilde det desuden være vanskeligt for en Examinerator, at anstille nogen Prøve, da det forudsætter Kundskab til Examinandens Naturanlæg og dens gradvise Udvikling, hvilken kuns den kan have, som bestandig har fulgt Udviklingen i sin Gang. Var Sko-lernes eneste Bestemmelse, at bibringe deres Disciple en vis Masse af Kundskaber, da kunde en Eramen afgive en nogenlunde Maalestok for en Skoles Verdi, og den Skole blev da den bedste, hvor Massen af det Lærte var størst; men dette er den ingenlunde; en harmonisk og alsidig Udvikling af Sjæleværne ligger ligesaameget, om ei mere, i Skoleundervisningens Hensigt, som Massen af Kundskaber; disse maae derfor gaae broderligent Haand i Haand med hinanden. Den Skolelærer, som ei har, især i de nedre Klasser, dette for Øie, begaær den store Heil, blot at arbeide for, at bringe sine Disciple til at staae sig godt ved en Eramen. Dog denne Heil falder ikke tilbage paa Læreren alene; den ærlige og upartiske Dommer vil dele den i 3 lige Parter, hvorfra den første tilkommer Disciplenes Forældre, der for det meste kuns sætte Præis paa, hvad deres Born lære; den anden Skolens Foresatte, der bedømme Lærerne efter Udfaldet af Eramen; og den tredie Læreren selv, der

af udvortes Hensyn lader sig afdrage fra, uviagtig at opfylde sin Pligt o: ingensinde at tage Skolens Bestemmelse af Sigte, men stedse at lade Sjæleevnernes harmoniske Udvikling gaae ved Siden af Kundskabernes Erhvervelse.

Det kan vel neppe være nogen Twivl underkastet, at de Fleste ansee Sjæleevnernes tilbørlige Udvikling, Ordentlighed, Sædelighed og varm Pligtfølelse for at være ligesaas i skatteerlige Goder, som en Masse af Kundskaber; men mange feile, naar de troe, at Sjæleevnernes tilbørlige Udvikling er uadskillelig fra Massen af Kundskaber. De glemme den gamle Sentens: eet er at være lerd, et andet viis og klog. At have læst meget, er ikke altid Beviis paa stor Forstand; men ved at tænke meget over det, man læser, bringes man til, at kunne tænke end mere, og naer endelig derved dette Maal. At man anseer Kundskabers Erhvervelse og Sjæleevnernes Udvikling som uadskillelige, er vist fordi hin er Midlet, hvorved denne opnaaes; men, naar Midlet ikke anvendes paa rette Maade, opnaaes ikke Udviklingen i tilbørlig Grad.

Betrugter man fremdeles de lærde Skoler med Hensyn til de Besvugende, da er deres Bestemmelse ingenlunde, ligesaalidt som Universiteternes, at danne Lærde af Profession. De Fleste, som besøge Skoler og Universiteter, blive Forretningsmænd, hvis Sysler ofte blive af ganske forskellig Natur. Disse Institutioner ere derfor egentlig kunns Beiledere for vordende Videnskabsmænd, og ved dem skal blot lægges den Grundvold, hvorpaa der siden med egne Kræfter kan bygges videre frem, i hvad Rettning det skal vere. Der var en Tid, da Universiteternes og de lærde Skolers Bestemmelse næsten ene var, at danne geistlige Lærere; siden blev Maalet udvidet til en stor Deel af Embedsmændene

uden for den geistlige Stand, og nu synes deres Maal, efter Nutidens Fordringer, at burde udvides endnu mere, efterdi Tiden krever ikke blot hos Statens Embedsmænd, men ogsaa hos andre, mere udbredte Kundskaber og mere Aandsdannelse; ja det er med hoi Rost, at den nærværende Slægt forlanger denne Udvidelse, og, hvis den ikke tilstaaes, da et Schisma i Skolerne. Andre gaae endog videre i deres Fordringer, og det vel heller ikke uden Grund, idet de ville have en anden Grændselinie trukken imellem Universiteter og Skoler, ved at henvisse til disse al den egentlig forberedende og almindelig dannende Deel af Undervisningen, og kuns lade den specielle Dannelses erhverves ved Universitetet.

Men at Skolerne kunne være i Stand til, at opfylde deres egentlige Bestemmelse, beroer meget saavel paa Undervisningsgjenstandene, som paa Undervisningsmethoden, og denne sidste igien frem for alt paa Lærernes Duelighed.

Om Undervisningsgjenstandene.

Min Farve er hverken Humanisternes eller Realisternes; hverken deres, der blot raabe paa et høiere Maal, eller deres, der blot vil have det praktisk nyttige for Dine; men jeg sværger til deres Fane, som hylde le juste milieu, og ønske, at en hellig Alliance maa blive sluttet imellem Humaniora og Realia, imellem det høiere Maal og det lavere, sluttende i Analogie af Horats's Ord: omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci. Det er desuden et bekjendt Ordsprog: Sandheden ligger immer i Midten, hvorfor ogsaa Middelveien sit Navn af den gyldne.

Undervisningsgjenstandene i Skolerne ere Sprog, Bokenskrab og Konster. Skal Sjeleevnerne harmonist

og alſidig udvikles, bør diſſe ſtaae ved Siden af hver andre; den ene ikke underordnes den anden; Fagene ikke deles i vigtige og mindre vigtige, i Hovedfag og Bifag. Jeg mener ikke herved, at alle Fag ſkulle have ligemange Underviisningstimer; men at der bør lægges lige Vægt paa, at de alle læres lige grundig. En Afvigelse herfra vil ſet ſede til eensidig Dannelle, efterdi det ene Fag udvikler Sjæleevnerne meeft i een Retning, det andet i en anden. Naar Humanisterne anſee de gamle Sprog, fordi de ere døde Sprog, ſom det fortrinligſte, eller, ſom nogle ville, for det eneſte fortrinlige Dannellesmiddel; da ere de, efter min Overbeviisning, blevne os tilſtreffeligt Beviis ſtyldige. Erfaringen kan man ikke beraabe ſig paa; thi man kan ikke ſige, hvorledes den, der meeft har faaet ſin Dannelle ved de gamle Sprog, vilde være bleven, om han havde erholdt ſamme paa en anden Maade; derimod kan jeg anſøre en Erfaring, ſom beviser det Modſatte, idet jeg sporger: hvorledes opnaaede da de Gamle ſelv, for hvem diſſe Sprog vare Modersmaal, dette Fortrin, at de bleve i Stand til at efterlade os, ſom man ſiger, „evige Mynſterverker?“ mon ikke ved at tænke ſnarere over Materien, end over Indkleedningen? Tor man vel paatæae, „at Grækerne ſtuderede Homer kritisk og grammatisk?“ og ifald ſaa var, hvorledes blev da Homer et ſligt Mynſterverk? Nei Grækerne tænkte mere, end de læſte; vi læſe mere, end vi tænke. Hines Underviisning var ikke ſom vores ved Sproget, ved Bøger; men ved Samtaler, ved Omgang, ved indhenteſe Erfaringer. Herodot reiſte, ikke for i forskjellige Steders Bibliotheker at ſøge videnskabelige Skatte; men for at lære at kſende de gjennemreide Lande, deres Beboere, og deres Naturſatte; vi lære dem mere at kſende af Bøger. Vi ſee derfor ogsaa, at Herodot i ſin Fortælling lægger megen

Bægt paa, og fjerner imellem, hvad han selv har seet, og hvad han har hørt af andre. — Erfaring, i vores oplyste Tider saa lidet agtet, i gamle Dage saa høit lovpræst, findes ikke i Bøger alene; ikke ved Læsen, men ved Tænken og Handlen; ikke i saa Aar, men i en Række af Aar. Dersom havde Grækerne og Romerne været frygt for Mandoms- og Oldings-Alderen. Den Yngre reiste sig, og veg med Erbodighed tilbage for den Eldre; og denne Land gaaer saa mægtig igjennem alle deres Skrifter. Naar nu Humanisterne paastaae, „at de Gamles Land indpræger sig saa kraftig i de Unge Sjæle;“ da spørger jeg, om ogsaa Erfaringen viser, at det er tilfældet med denne Land? Mon det ikke snarere er en gammel Fordom, udelukkende at tillægge de gamle Sprog et sligt Fortrin, til at udvile Sjælevnerne; et Fortrin, som Humanisterne, ved igjennem Aarhundreder at have forsøgtet samme, troe at have Hævd paa, og som de nu af alle Kærest er fægte for at forsvare, ligesom saamange i Staterne soge at fægte for deres kuns ved Hævd hjemlede Forrettigheder, dem Tiden dog, naar de blot støtte sig paa Fordomme, og ikke paa en naturlig Grund, vil beroeve dem. — En besynderlig Tanke er det ogsaa, at der i de gamle Sprog skulde ligge ligesom en magisk Kraft, til at udvile Sjælevnerne, den man ingensteds kunde finde i noget andet Sprog eller i nogen Videnskab. Mon ikke ethvert andet Sprog, naar det dyrkedes med samme Noiagtighed, vilde dertil være ligesaa tjenligt. I Anledning af den Ytring af 2 duelige Skolemænd: „saalcenget intet andet Dannelsesmiddel ved Erfaring er befundet at være hensigtsmessigere, saaer man at lade de gamle Sprog staae ved deres Verdi,“ vil jeg blot spørge: har man i de sidste Decennier, da flere Fag ere blevne optagne i Undervisningen, og de gamle Sprog altsaa ikke, som

Iengere tilbage, blevne næsten ene dyrkede, mørket, at Sjæleevnerne hos den nerværende Slægt ere mindre udviklede, end hos den ældre Slægt, og den aandelige Færdighed saaledes at være gaaet et Skridt tilbage? eller ere Nutidens Mennesker ligesaa dybtænkende, som Fortidens? Troer man, at disse tilkomme Fag aldeles ikke have bidraget til Sjæleevnernes Udvikling, men blot tjent til at bibringe en Masse af Kundskaber? Hør ikke ydmygende at besvare det første Spørgsmål bekræftende, vil man vel tage sin Tilflugt til en forbedret Undervisningsmethode, som har maattet raade Bod paa dette. Men hvad vil man da sige om alle dem, der ikke have lært Latin og Græsk? ere deres Sjæleevner aldeles ikke uddannede ved Undersøsning? Lærer ikke den paaberaabte Erfaring, at der blandt de saa kaldte Ustuderede findes tænkende Mænd, ikke at tale om Kvinder? Her vil man vel for Consequencens Skyld svare: der vilde blevet noget større af dem, om de havde lært Latin og Græsk. Maaskee, svarer jeg, maaskee ogsaa ikke; thi derom melder Erfaringen intet, og vil aldrig komme til at melde noget.

At de gamle Sprog ere, ligesom ogsaa andre Sprog, et ypperligt Dannelsesmiddel, negter jeg ingenlunde; men de ere ikke det eneste ypperlige; ene ere de ikke tilstrækkelige til en alsidig Dannelse; Videnskaberne og Konsterne bør staae ved Siden af Sprøgene, og indtage en passende Plads; men ikke en underordnet Stilling; de bidrage deres Skjærv til Sjæleevnernes alsidige Udvikling ligesaavel som Sprøgene, og yde langt større Udbytte for Livet. De saalenge miskjendte og tilsidesatte Naturvidenskaber afgive hertil, naar de foredrages, som de bør, et ypperligt; men ikke det eneste ypperlige Middel. „Næst efter den stadige og naturlige Udvikling, som Naturvidenskaberne give Hukommel-

sen, og som er saameget mere passende, som denne underordnede Evne netop i Drenge- og Ynglings-Alderen er mest modtagelig og expansiv, frembyde de en uendelig, og i Omsfang ham i Syverhed gradvis tiltagende Anledning til Forstandens Øvelse og Rectification, om jeg saa maa sige. Alle Forstandens elementære Functioner, som at finde Forskel og Lighed, at underordne og overordne, at fastsætte Begrebet, at fatte den organiske Overgang imellem Formerne som imellem Besgreberne, o. s. v. o. s. v. have i Naturvidenskaberne, tildeels især i Naturhistorien, den bequemmeste og mindst udmattende Anledning, til at træde i Virksomhed, og de løkkes ligesom til et muntert, forfriskende Spil, ved at tunse Naturlegemerne imellem hverandre, hvilket ogsaa styrker mangfoldigt. De mere enkelte Fordele af denne Art, f. Ex. Øvelse i at fatte sig fort, i at udtrykke sig skarpt o. s. v., maae her forbigaaes. Den ganske overordentlige Nutte, som det vorne Menneske har af Naturvidenskaberne, er saa umiddelbar indlysende og saa bekjendt, og Manglen af denne Kunskab saa ofte af den Eufelte folgt og beklaget, *) at Naturvidenskabernes Fortrinlighed i saa Henseende her blot behover at paapeges.“ Det kunde være muligt, at nogen af de Boglerde kendte denne min Anbefalingsstrivelse for Naturvidenskaberne, og altsaa vilde beskydde mig for et Plagiat; jeg vil dersor hellere, end at udsette mig for en slig Beskyldning, aabenhjertig tilstaae, at jeg har udskrevet den verbotenus af Prof. P. Hjorts Program

*) Med egen Erfaring kan jeg bekræfte dette, da nylig een af mine Fjordums Disciple beklagede, at han i sin Skoletid, ikke ret havde lært Begyndelsesgrundene til Botaniken, fordi det blev betragtet som en Visag, og ikke fordredes ved Examens Aartium.

for 1829 Pag. 27 blot med den lille Forandring, at jeg har sat Ordet Naturvidenskaber istedetfor Sprog. Min Hensigt har blot været at vise, at det Beviis, man troer at føre for Sprogstudiers Fortrinlighed, lader sig ligesaagdøt føre for andre Fag, og er altsaa intet Beviis. Herved har jeg altsaa bestyrket min ovenfor Pag. 11 anførte Setning, at Philologerne ere blevne os et tilstrækkeligt Beviis skyldige. De Herrer Philologer og andre maae tilgive, at jeg, som i en Nætte af Åar har beskjæftiget mig med mathematiske Beviser, er lidt stræng i min Fordring til et Beviis, og ikke anseer det for Beviis, som mange andre lade gicelde deraf, og mindst saadanne: det er almindelig antaget, enhver indseer, Erfaringen viser. Det samme lader sig sige om en Fordom, en Indbildung. Det er almindelig antaget, at Jorden beveger sig; men det var ogsaa engang almindelig antaget, at den stod stille.

Endnu en Fordeel, som Underviisning i Naturvidenskaberne forstår, er et Blik paa alt, hvad der daglig møder. Den Naturkyndige gaaer ikke som Philologen alt forbi, uden at bemærke det, fordi han ikke som denne er vant til at hente sine Kunstdkaber af Boger alene. Den Naturkyndige bliver altsaa lettere, hvad man kalder en praktisk duelig Mand, et Maal, som ikke bør være uændset ved Skoleunderviisningen.

Det har ingenlunde været min Hensigt, at bestriude de gamle Sprogs Nyte eller Nødvendighed ved Underviisningen, kuns deres Enevælde og Suprematie bestrider jeg; kuns den til Smaaligheder gaaende Underviisning bestrider jeg. Disse Sprog ere nu engang saa indflettes i vor Litteratur, at ethvert Menneske, der gjor Fordring, jeg vil ikke sige paa Lærdom, men paa udbredt Dannelsse, vil ofte føle Savnet deraf, naar han ikke har været saa heldig, i sin Ungdom at lære

samme. De ere derfor ikke blot nyttige, men endog saa nødvendige Underviisningsfag, og det ikke blot i formel, men ogsaa i materiel Henseende som et Middel til Kundstabers Erhvervelse; da i de gamle Sprog ere forfattede og endnu forfattes Værker, hvorfaf den efter Kundstaber tragtende Mand kunde ønske at øse; da Europas Verde og Forfattere ofte i deres Skrifter bruge Udtryk, som den med disse Sprog Ubekendte ikke fuldelyk kan fatte, og som ikke selv den strængeste Purisme nogensinde vil være i Stand til at bantle. Jeg vil blot her nævne de mange grammatikafiske og andre videnskabelige Konstord, hvilke ikke saa fuldelyk kunne flettes af den, der ikke kender disse Sprog; og dog er det vist i hoi Grad skadeligt, at vænne Ungdommen til at bruge Ord, hvorom den intet tydeligt Begreb kan give sig; det bører Veien for en Overfladished, hvori mod der af al Magt bør arbeides. Og nu Retskrivningen, naar man ikke kender Ordenes Etymologie, hvorledes vil det da gaae med den?

Bed Bestemmelser af Underviisningsgjenstandene i Skolerne var det ønskeligt, at man stedse veiede den formelle og materielle Nytte mod hinanden, og ikke lod sig noie med, at betragte slige Gjenstande blot fra een Side; at man stedse havde for Øje den Berelvirkning, de udøve paa hverandre. Alle Videnskaber og Sprog gribe megtigen ind i hverandre og befordre hverandre. Man har saa ofte og høit raabt paa et høiere Maal, et Liv for Evigheden, og glemt, at man nærmest sig det høiere Maal, ved at gaae frem mod det lavere; eller er maaßke nogen af den Tanke, at den, der er duelig danned for denne Verden, er det dersor mindre for hin; at den praktisk duelige Mand skulde ved sine Kundstabers Anvendelse nedværdiges til Maskine. Videnskaberne Anvendelse paa det daglige Liv lader sig

meget godt sætte i Forbindelse med det Grundige og strengt Videnskabelige. Det er en forældet Tanke, der, som saa mange andre urimelige Fordomme, har vedligeholdt sig igennem Secler, at Videnskaberne tage i Verdighed, ved, som man siger, at nedlade sig til det daglige Liv. Guldet, siger en gammel Forfatter, har intet Værd uden det samme faaer ved en formuftig Brug. Ere de Kundskaber, Ynglingen erhverver sig, betroede blot til hans Hukommelse, eller ere de gjorte til hans Ejendom, naar han har Færdighed, i at anvende dem? Hvor opnaaes selv den formelle Nyttie af Underviisningen bedre, end ved idelig at anvende det Ecerte, idelig at sammenligne og adstille. Kuns hvor Theorie og Praxis gaae Haand i Haand med hinanden, undgaaes Ierd Pedanterie, der ikke sjeldent har Mangel af Erfaring, Menneskekundskab og Verdenskundskab i sit Folge. At en Undervurdering af Kundskab om Naturen endnu ikke er sjeldent i vore Dage, har jeg havt mange Erexpler paa; det er blot nogle Maander siden, at jeg kom til at tale med en Mand om, at der ved Juulstov var en Bakke, hvori fandtes en utallig Mcengde Been af et lidet Pattedyr, og at der i min Have var et Lag af Koraller. Manden, som er af en gammel Philologs Skole, spurgte: til hvad Nyttie kan det nu være, at see det? hvortil jeg svarede: omrent til samme Nyttie, som at see en Leerpotte opgravet i Herculanium; dette afgiver et Bidrag til Kundskab om Romernes, hñnt om Guds Huusholdning.

Naar man i Bestemmelseren af Underviisningsgjenstandene gaaer ud fra den Forudsætning, at den Studerende behøver Kundskaber, som den Ikkestuderede kan undvære; da troer jeg, at denne Sætning kunde behøve nogen Indskrenkning, ved at tilfoie: men som dog vilde være ham til Gavn, om han havde dem. At

vende denne Forudsætning om, og sige: at den Ikke-studerende behøver Kunskaber, som den Studerende kan undvære, er vist gansté urigtigt, i det mindste naar man bliver indenfor Skolernes Grændser, eller inden for den Pag. 5 ansorte Delingsgrænse. Ikke i Fagene, men kuns i, hvorvidt der i hvert Fag skal til-sidst gaaes, er denne Underviisning forskellig. Den Yngling, som tænker engang at gaae frem paa den vi-denstabelige Bane, behøver altsaa de gamle Sprog i en større Udstrekning end den Ikkestuderende; ikke fordi de ere mere stikkede end andre Sprog, til at uddanne Sjæleevnerne; men fordi de nu engang ere saaledes indslettede i den europæiske Litteratur, at de for ham ikke kunne undværes. Jeg tilstaaer dem altsaa kuns samme formelle Nytte, som enhver anden Underviisningsgjenstand, idet jeg troer, at denne mere beroer paa Underviisningsmethoden end paa Gjenstanden. Spørgsmålet bliver da nu, hvorvidt Skolerne, der kuns bør betragtes som Forberedelsesanstalter til en videre Uddannelse, bør bringe det. Efter min Over-beviisning burde Malet være for Latin det samme som for de levende Sprog, nemlig: uden synnerlig Anstød at kunne læse og forståe en Forfatter, der ikke forudsætter andre Ynglingen ubekjendte Kunskaber, og no-genlunde at kunne udtrykke sig skriftlig og mundtlig deri, fra hvilket sidste de Ikkestuderende dog måtte fritages, hvad Latin angaaer. For Græs derimod Læsning alene. Den latinske Stiil altsaa, med den Strænghed, den nu fordres, bør kuns forlanges af dem, som siden efter fuldendt Skolegang gjøre de gamle Sprog til Hovedfag. Man kan vel heller ikke tænke sig noget Tilfælde, hvor Fordom har en saa overdreven Indflydelse, som naar et ungt Menneske rejceres for Sprogfeil i en latin Stiil, da selv vore bedste For-

fattere ofte begaae de samme Feil i deres Modersmaal. Skriver nogen: Bogen er fundet, da overseer man det, eller i det høieste anseer det for en Uagtsomhed, men Meningen forstaaes dog; skriver derimod nogen liber est inventum, da striges: Kors! Jeg indseer vel, at det brugte Udtryk: nogenlunde at kunne udtrykke sig skriftlig og mundtlig, er ubestemt, og vil beroe meget paa enhvers individuelle Anskuelse; men det bliver nok vanskeligt, at trække en sharp og nsiagtig Grænselinie. Hovedsagen er, at man kuns maa betragte vore lærde Skoler som Forberedelsesanstalter, hvorfra der deels arbeides videre frem, deels gaaes ud til enkelte Fag, hvis Dyrkelse da fortsettes videre, estersom enhvers Hornodenhed i Livet fordrer. Modersmalet bør altsaa der lærers godt, og dets Grammatik være Fundamentet for de andre Sprogs; Latin, Græsk, Lydsk, Fransk og Engelsk saaledes, at ovenstaaende Maal opnaaes. At Hebraisk ogsaa er en Undervisningsgjenstand for vore lærde Skoler, er alene med Hensyn til dem, der bestemme sig for Theologien; men hvorfor de andre derfor skulle læse mere Græsk, indseer jeg ikke; da Theologen trænger ligesaa meget til Kunstud i Græsk, som de andre. Men det ikke havde været rigtigere, at bestjærtige dem, der ei ville læse Hebraisk, i de derved ledige Timer med Engelsk, der savnes i de fleste lærde Skoler. Ubesatte bør Timerne ikke være; da mangen Engling maasee, for at faae disse Timer frie, lader være at læse Hebraisk.

Efter saaledes at have talt om, hvilke Sprog der bør være en Gjenstand for Skoleundervisningen, kommer jeg nu, til at tale om, hvilke Videnskaber. Kunstud om Gud og hans Gjerninger er for ethvert Menske nødvendig og nyttig; men hvorvidt denne Kunstud skal strække sig, kommer an paa det Trin af Dan-

nelse, som enhver venter at naae ; den, der vil regnes til den dannede Klaesse, behover mere end Almuesmanden ; han maa altsaa blandt Guds Gjerninger lære at kjende noget til den Ford, hvorpaa han boer ; de Mennesker, der beboe den, og have beboet den ; de skabte Ting, der findes paa den ; de Forandringer, der foregaae paa den ; og saaledes faae vi Religion, Geographie, Historie, Naturvidenskab og Mathematik. Men disse bør læres saaledes, at de blive nyttige i Livet, hvilket de ikke ere, naar det almindelige Overblik over det Hele mangler. Flere af dem og deres Grene gribte desuden saaledes ind i hverandre, at Manglen af Kunskab i een seles i en anden. Jeg vilde gjerne endnu have tilvojet een Videnskab, nemlig Anthropologie, naar jeg ikke havde frygtet for, at dynge for mange Videnskaber sammen ; i det mindste var det vist at ønske, at den maatte blive taget med til 2den Eramen.

Hvorvidt der nu bør gaaes i enhver af disse Videnskaber, lader sig lettere bestemme end ved Sprogene ; da en Lærebog her kan sætte bestemte Grænser. At denne som Mathematiken ikke bør være saa snever, som den ved Circulære af 26 Juli 1817 blev sat, er vist ligesaa meget at haabe, som det er at ønske. Den, der af Erfaring kjender lidet til Mathematiken, veed, at Læren om Logarithmer med deres Anvendelse og Brugen af de trigonometriske Tayler lader sig langt lettere og bedre lære ved en Skole, hvor hver enkelt kan af Læren anvises, end ved et Universitet, hvor det, formedelst Tilhørernes Mængde, mere er beregnet paa, at enhver kan tage, hvad han kan fatte. Den Indskrenkning, som i de 2 sidste Decennier har været gjort i den mathematiske Undervisning, grunder sig vist nok paa en Undervurdering af dens Værd, eller en Overvurdering af andre Fags Værd ; paa en urettig Forestil-

ling om, at der til Mathematik fordres et særeget Talent, hvilket vist, i det mindste hvad den elementære Deel angaaer, og længere bor vel Skoleundervisningen heller ikke gaae, er ikke mere rigtigt, end at der til Sprog fordres et eget, til Historie et eget, til Musik et eget Talent, hvilket derimod vel er Tilfældet med dem, der ville vente at trænge dybt ind i disse Fag. Har desvagt Mathematiken ikke gjort synderlig Fremgang i Skolerne, da kunde dertil gives langt andre Grunde, hvorfaf den første og fornemste er Mangelen paa duelige Lærere; den anden er, at dette Fag er blevet betragtet som Bislag, og ikke skænket den tilbørlige Opmerksomhed; den tredie, Fordommen om, at ikke enhver kan lære Mathematik, og foruden disse og flere Grunde kommer endnu den, at mange Forstydre, især uden for de Stæder, hvor der gives lærde Skoler, lade deres Barn undervise privat, indtil de kunne komme i 2den eller 3die Klasse, hvor de da som oftest indtræde, uden at kende de allerførste Elementer i denne Videnskab, og blive da ikke sjeldent Stympere deri deres hele Levetid; og for alt dette saavelsom for Lærernes Uduelighed maa da Mathematiken bære Skylden. Jeg har nu offentlig doceret Mathematik i 34 Aar, og i den Tid har jeg ikke erfaret, at nogen, som har mydt Undervisning fra neden, ikke har funnet lære Mathematik. Vil og kan man altsaa bygge paa Erfaring, da troer jeg, at det ikke kan ansees for ubeskeden, om jeg holder mig for qualificeret til at snakke med i denne Sag. Hermed vil jeg ingenlunde sige, at min Mening er i enhver Henseende rigtig; jeg ynder ikke den dristige Vaastand om absolut Rigtighed; men derimod hyls der jeg meget den beskedne Herodots *douē μοι*, hvilket jeg vil bede mine læsede Læsere, at ansee som et Motto til dette lille Skrift.

Dog det er ikke blot om Mathematikens Værd og Vanskæligheden ved dens Læren, men ogsaa om Matematiken selv, at man gør sig forunderlige Forestillinger. Naar Prof. Lütken i sit Program for 1830 Pag. 66 siger: „intet Dje er i Stand til, at opdage Principet for Sætningernes Folge,“ og vil, „at enhver ny Sætning skal følge af den foregaaende;“ da maa man undre sig over, at en saa dybtænkende Mand kan fremfore en slig Uittring. Kan nogen troe, at de matematiske Sætninger alle lade sig opstille saaledes? hvis saa er, vil jeg blot bede ham om, at prøve en slig Opstilling, han vil da snart overbevise sig om Umuligheden heraf.

Det vilde blive for vidtloftigt her at udvikle hvorvidt der bor gaaes i enhver enkelt Videnskab, hvilket desuden kuns lader sig bestemme, ved at fremlægge passende Lærebøger; thi at sige: at det videværdigste, nyttigste og nødvendigste bor læres, derved er i Grunden ingen Bestemmelse gjort. Heller ikke behøver jeg at nævne Skrivning, Tegning, Musik og Gymnastik, deels fordi de ere indførte ved alle vore læerde Skoler, deels fordi ingen twivler om deres Gavnlighed.

Endnu maa jeg her bemærke een Omstændighed, at af den Allsidighed i Alandsdaunelse, som ved flere Undervisningsgjenstandes Indførelse skulde tilveiebringes, have nogle befrygtet et skadeligt Polyhistorie; men man betænke, at det blot er Elementerne eller de første Grundtræk, der her skal læres, men læres grundig og saaledes, at enhver siden paa egen Haand kan gaae videre frem, eller, isald han vil i noget enkelt Fag bringe det særdeles vidt, da ved Universitetets Hjælp. Hvormangen Mand har ikke ofte i sin tilkommende Stilling beklaget, at han i sin Skoletid ikke har lært Elementerne, der stedse ere de vanskeligste at lære paa

egen Haand, i eet eller andet Fag, der i hans nærværende Stilling kunde være ham enten til Gavn eller til en behagelig Syssel. Naar Skolernes Bestemmelse iagttaages, vil neppe det befrygtede Polyhistorie være at befrygte. Ynglingens Sjæleevner ere da uddannede i alle Retninger, og han besidder blot saa mange Forkundskaber, som behoves, for siden at gaae videre, i hvilket Fag det skal være, uden at savne de øvrige Fag, hvoraf stedse et Spor bliver tilbage, og nu maae tjene ham som Hjelpevidenskaber. Hvor en saadan almindelig Dannelses attraaes, er det vist ikke hensigtsmessig, at ønske hos Ynglingen af saa forskellig Bestemmelse „en egen Aaland og Præg, som den, man roser ved et militær Institut,“ hvis Elever alle have een Bestemmelse. Hvorfor tvinge alle ind i een Form. Den Form, hvori man maatte ønske at kunne stobe dem alle, er Iver for intellectuel og moralisk Dannelsse, Orden og varm Pligtfoelse.

Om Underviisningsmethoden.

All Underviisning i Skolerne bør i lige Grad have Sjæleevnernes Udvikling og Kundskabers Erhvervelse for Øje; hvor den ene staarer tilbage for den anden, der forfeiler Underviisningen sin sande Hensigt. Den Methode derfor, som bedst fremmer begge disse Maal, bør i Almindelighed ansees for den bedste, og dette bliver da en Hovedregel for en almindelig Underviisningsmethode. Men da nu Underviisningsgjenstanderne ere forskellige, saa haver hver igjen sin specielle Methode, ligesom denne ogsaa forandres meget efter Lærlingernes Alder. All Underviisning deler sig, som ovenfor bemerket, i 3 store og temmelig assondrede Grupper, nemlig: Underviisning i Sprog, Videnska-

ber og Konster. Eigesom nu Sprog er forskellig fra Videnskab og Kunst, saaledes vil ogsaa deres Undervisning være forskellig; men ved begge bliver det dog en ufravigelig Regel, at Naturen stedse bør være Ledetraaden, hvorefter Undervisningen skal gaae frem; taber man Naturen af Sigte, da seiler man som Skipperen uden Compas. Disse Grupper fordre alle Øvelse, idelig Gjentagelse og Betragten fra flere Sider; derfor bør ingen Green af dem staae affondret fra de andre; men de bør gribet ind i hverandre. Hvad Lærlingen idag hører i Historien, vil han maaſſee imorgen faae at høre i Geographien; næste Dag i Physisken, hvad han Dagen iforveien hørte i Mathematiken eller Geographien. Enhver Lærer maa derfor vogte sig for den Tanke, at dette eller hūnt Fag er ham uvedkommende; der arbeides jo til fælleds Maal; men paa den anden Side maa han ligesaamet vogte sig for, at ville legge sin egen fra den almindelige forskellig Mening for Dagen, for derved at vise sine Kunskaber. Ligeledes maae især Sprogene gribet ind i hverandre, og al Undervisning der være comparativ, saavel især med Modersmaalet, som med de andre Sprog indbyrdes. Det er ikke blot Øvelse, som derved vindes, men ogsaa Forstandens Skærpeſſe, og, hvad der især er meget vigtigt, de leres langt lettere. Men foruden dette fordre Sprogene endnu en egen Færdighed, som Videnskaberne ikke vedkjende sig. Sproget er Tankens Indkledning; skal denne ikke standses i sin Fart, maa en mechanisk Færdighed opnaaes, og denne har sit Udspring fra Gehoret. Skulde nogen maaſſee finde dette Udtryk, mechanisk Færdighed, for haardt og nedverdigende, da vil jeg gjerne omſtrive det og ſige: der maa kunne tænkes i det Sprog, hvori der ſkrives; Meningen bliver vel dog omtrent den samme; thi giver Ge-

horet ham ikke Tankens Indskædning, saa gaaer ofte Tanken tabt. At jeg her ikke tænker paa, hvad man Falder, at gjøre en Stiil, vil vel let indsees; thi der er Tanken given, og kuns Indskædningen føges; men paa, at een skal skrive et Brev, en Beretning, over en Materie. Dog her vil vist gjores mig den Indvending, at det, at tænke i et fremmed Sprog, er at forlange alt for meget af Skoledisciple, og deri har man Ret; men de skulle i Skolen forberedes til, engang at komme til dette Maal, uden derfor at næae det i Skolen. Dret skal der vænnes til nogenlunde at give Ordene i deres naturlige (sproglige) Form og Orden, uden derfor at kunne skrive hele Afhandlinger, hvortil der desuden i den Alder flettes tilstrækkelig Aandsmodenhed. Det var derfor vist meget rigtigt, at man ved Examen Artium affkaffede de danske Udarbeidelser over et givet Thema, som noget, der overskred Skolernes Maal. Ved at forlade Skolen ere Disciplene ikke udlærte, men blot forberedte til, i eet eller andet Fag at uddannes videre. Skolen staaer ikke som et affsluttet Heelt, men i samme lægges blot den Grundvold, hvorpaa en Bygning, om den saa skal være af Grundmuur, kan opføres; een eller flere Etager maa sættes paa ved Universitetet, og hele Bygningen bringes under Tag ved Selvstudium.

Betrugter man nu den Maade, Naturen har anvist Mennesket, at lære Sprog paa, da seer dette igjennem Dret. Barnet lærer et Sprog, ved at efterstabe den Lyd, som en Eldre fremfører; den Vorne paa samme Maade, ved at omgaaes Folk, der tale et for ham fremmed Sprog. Ganske paa denne Maade lade Sprogene sig vel ikke lære i en Skole, hvor flere Disciple ere samlede; men man bor dog saavidt muligt ncerme sig til den af Naturen anvisste Methode, ved

deels at lade Stykker læres udenad, deels at vende og dreie de lerte Sætninger om paa forskjellige Maader, saa at Ord udelades eller tilscettes, Casus, Person, Numerus, Tempus, Modus, Form ombyttes, spreggende Sætninger gjøres til ikke-spørgende, directe til indirecte, og omvendt, alt eftersom Disciplen rykker videre og videre frem; Sætninger opgives paa Danst, hvilke strax oversettes paa det fremmede Sprog, og omvendt opgives paa det fremmede Sprog, for strax at oversettes paa Danst. Ved denne Methode, som egentlig er en Efterligning af den Jacobotske, der i noegen Tid har været indført til Prove her ved Skolen, nærmest man sig meget til den af Naturen anviste Sprogundervisning, og vænner tidlig Øret til Sproget; desuden har den en betydelig Fordeel derved, at Disciplene i de nederste Klasser kunne sysselslettes paa en Maade, der ikke overstiger deres Fætteevner, i det den kuns forlanger, at de hjemme skulle lære med Hukommelsen, og Forstandsudviklingen foretages paa Skolen under Lærerens Veiledning; i det, at Alt det Grammatikalske læres ved Sammenligning med Modersmaalet. Det danske Sprog er ogsaa ved sin Mangel paa Casus særdeles skifket hertil, da Læringen derved nødes til at lære Casus at kjende af Bemærkelsen, og ikke af Endelsen. Spørger man i Latin en Discipel om, hvad Casus det er, seer han strax paa Endelsen, og glemmer ofte at see paa Sammenhængen eller Forholdet, hvori Ordene staae til hverandre; han vænner sig derved til Maskinmæssighed. Den, der har Erfarenhed, i at undervise Born eller Ynglinger, har ofte bemærket, at de i en snever Bending hellere gribte til Hukommelsen, end til Eftertanken. Man sammenligne hermed, hvad en hoi agtet Skolemand, min For-

dums Lærer og Medlærer Prof. Bloch, saa rigtig bemærker i sit 1835 udgivne Program Pag. 32 og 33.

Da Hukommelsen er den Sjæleevne, som hos Barnet først træder i selvstændig Virksomhed, uden at behøve nogen Veileitung, saa er denne Methode saamenset mere passende for de første Begyndere. Efterhaanden som en Discipel kommer høiere op, blive de øvrige Sjæleevner ved en fornuftig Veileitung øvede, til at kunne være selvirkende. Læreren, som i nederste Klassse blot er Veileder, stiger gradvis igennem de forskellige Klasser, indtil han i øverste Klassse bliver mere doccerende og examinerende. Derfra er Overgangen til Universitetet, hvor han næsten er ganske doccerende. At Examinationskonsten her spiller en vigtig Rolle, vil enhver let indsee; men derved maa forstaaes ikke blot den Konst, at give Spørgsmaal; thi det kan enhver, men den Konst udaf Lærlingsens Svar vieblikkelig at danne sine Spørgsmaal, hvortil hører Færdighed i, strax af Svarene at kunne opdage en Lærlings Tankegang, enten denne saa er paa den rigtige eller paa den urigtige Vei.

At Grammatiken ved denne Methode skulde blive forsømt eller tilfidesat, er ikke at befrygte; tvertimod holder jeg for, at den læres både lettere og bedre; men ikke førend nogen Indsigt allerede haves i Sproget. Da Grammatik er Sprogphilosophie, saa er det vist ligesaa urigtigt, at lære Grammatik for Sproget, som at philosophere over en Gjenstand, man ikke kender. De sporadisk grammatiske Bemerkninger, som Disciplen i de nedre Klasser hører af Lærerens Mund, blive først i de øvre Klasser ordnede til et sammenhængende Heelt, og alt meddeelt comparrativt med Modersmalet, og med andre bekjendte Sprug. Læreren i Dansk gaaer over til de andre Sprug, og Lærerne i

de andre Sprog gaae tilbage til Dansk; i deres Underviisning krydse de altsaa hverandre, og frembringe der ved en idelig Gjentagelse af det samme, hvilket derved indprentes saameget bedre baade i Forstanden og i Hukommelsen. Overalt bor man ikke undervurdere den Verelvirkning, som Underviisningen saavel i de forskjellige Sprog, som i Videnskaberne have paa hverandre, naar denne gives af Lærere, der ere tilstrækkelig bevandrede i alle Skoleunderviisningens Grene, hvilket meget lettes, ved ikke for ofte at stifte Lærebøger, Autores eller Grammatiker; thi den hyppige Afverxling heraf bringer let et Fag til at staae isoleret.

Ligesom nu Sprogunderviisningen har en egen Methode, saaledes have ogsaa de forskjellige Videnskaber det. I Mathematiken er vist den erotematiske den eneste rigtige, og i intet Fag lader den sig bedre anvende end der. Fra det Givne lader en Lærling sig med megen Sikkerhed lede til det, som skal bevises, og — hvilket man især ei glemme — fra det som skal bevises, lader han sig lede tilbage til det, som er givet; han vænnes derved til, selv at danne Sætninger, og endog ved ham ubekjendte Sætninger at udfinde Beviis. Kunns maa han holdes til, noagtig at lære Sætningerne udenad, for at kunne citere dem med samme Færdighed, som Theologen Bibelsprogene, Juristen Lovstederne, og forstaae at skelne imellem det Givne og det, som skal bevises. Med egne Ord kan en Discipel ikke citere Sætningerne, da han som oftest udelader een eller anden Bestemmelse, hvorved disse tabe i Noagtighed. Da jeg for 25 Aar siden udgav Materialier til Samtaler over Gjenstande af den plane Geometrie, var jeg af samme Mening som nu, at Disciplene i de nedre Klasser ikke bør have mere i Hænde end det, disse indeholde; da den Tid, de hjemme anvende,

paa at lære et Bevis, kan ansees som spildt; thi lære de det, da bliver det med Hukommelsen, hvilket en øvet Lærer strax kan mærke, da han ved Mellemsspørgsmaal snart kan bringe slige Disciple udenfor Gangen; ja ingensteds gjør man daarligere Brug af Hukommelsen, end naar man ved Hjælp af den vil fore mathematiske Beviser. Her bor Forstanden ene være virksom, og der er ingen Bidenskab, som af yngre Læringer krever mindre Anstrengelse hjemme, end Mathematik. Den regelmæssige Gang, som de mathematiske Beviser have, bør Disciplen lære at kende, og han vil da uden Vanskelighed indtræde paa dem. Kuns vogte Læreren sig for, at være altformeget Docent, og er han det engang imellem, da glemme han aldrig, at hans Finger skal tydeligt giøre, hvad hans Mund siger. Uden dette Hjælpemiddel vil ikke den akademiske Lærer, langt mindre Skolelæreren, udrette noget synderligt. Saameget sandt og rigtigt som ellers Pastor Gads Skrift om forberedende og høiere Realunderviisning indeholder, saa kan jeg dog i flere Punkter ikke dele hans Ansuelser i Henseende til Underviisning i Mathematik; men dog endnu langt mindre i Henseende til den i Naturhistorie, vid. p. 24. Naar Forfatteren siger: „spøges der om, hvad Ungdommen egentlig behøver at vide af Naturhistorien,“ (altsaa blot den materielle Nytte,) „da ville vi dertil ikke henregne det videnstabelige System, et Hukommelsen meget besværligt Register over Classificationen, disses Inddelinger og Underafdelinger med alle tilhørende Sterkjender.“ Men da Forfatteren troer, at en Zoolog eller Botaniker kan udenad opgive alle Slægts- og Arts-kjendemærker paa ethvert Dyr eller Plante? gjør han det, saa feiler han; og ikke mindre feiler han, naar han anseer det for farligt, at optage disse Systemer i den elementære Underviisning, fordi de kuns bi-

drage lidet til Elevernes aandige og praktiske Dannelse, men derimod sædvanlig blive ham modbydelige som et besværligt Hukommelsesværk, og i denne Henseende end- og skadelige. Etengere nedre forlanger Forfatteren dog en Beskrivelse over de vigtigste paa Jorden forekommende levende og levloze Naturgenstande. Hvad Forfatteren mener ved denne Beskrivelse, er ei let at fatte, kuns saameget kan man indse, at Beskrivelse efter Klasser, Ordener, Slægter og Arter ikke maa, efter hans Me-ning, finde Sted, da han anseer det for farligt og skadeligt, o: at anstille Sammenligninger, opsgøge Skjelne-merker imellem de forskellige Naturlegemer, stille dem efter deres Ligheder i en vis Orden o: System, en hids til anseet Forstandsovelse, er farligt for den aandige Dannelse. Naturhistorien uden System er omtrent, hvad Kjendskab til Ordene i et Sprog vilde være uden Syntaxis. Mon nogen, som kender lidt til Naturhi- storien, vil indromme, at Systemet gør vanskeligt? troer man ikke snarere, at det letter Oversigten? Naar Na- turhistorien foredrages, som den bor, afgiver den et ypperligt Dannelsesmiddel for Sjeleevnerne, og bebyrder paa ingen Maade Hukommelsen mere end Sprøgfund- stab. Naturhistorien har sit bestemte Sprog (Termino- logien), hvorved Disciplen herlig vænnes til, at bruge bestemte Udryk, og ved Hjælp af Systemet at bringe sine Kundskaber i Orden. Men ligesom man ved Sprøgun- derviisning ikke bor begynde med Grammatik, saaledes bør man ved Naturhistorie heller ikke begynde Under- viisningen med Terminologie. I begge samler man Materialier, som man siden, naar et tilstrækkeligt For- raad haves, kan begynde at ordne, og ved Underviisnin- gen kuns leilighedsvis peger hen paa en vis Terminus eller Orden, ligesom i Sprøgene Reglerne fra Begyn- delsen af meddeles leilighedsvis. Det synes i det Hele

som Pastor Gad har betragtet Videnskaberne, som om Underviisningen i samme havde blot en materiel Nutte, idet han p. 24 taler om, hvad Ungdommen egentlig behover at vide af Naturhistorien, p. 25 om Historiens praktiske Udbytte for de forskellige Beie; og derimod tillægger alene Sprogene en formel Nutte. Naar Forfatteren p. 25 siger: „saaledes tænke vi os den physiske Jordbeskrivelse i Forbindelse med Naturhistoriens almindelige Grundtræk, især — skjont ingenlunde udelukkende — at maatte være Gjenstand for den geographiske Underviisning i Realstolens 2 yngste Klasser;“ da er Meningen heraf ei klar; thi for det første er det ikke let at indsee, hvad der her forstaaes ved almindelige Grundtræk; og dernest vil det vist blive vanskeligt, i de 2 nederste Klasser at lære physis Geographie, naar Physik ikke skal læres førend i overste Klasse. Underledes gaaer det med den mathematiske Geographie, der henlægges til overste Klasse, „efterat den mathematiske Underviisning er rykket frem.“ Mon ikke heri ligger nogen Inconseqvens? og mon man ikke skulde have Grund til at formode, at Forfatteren ikke har noget tydeligt Begreb om denne Underviisningsgreen? Lærer deri har han i det mindste aldrig været; thi ellers havde Underviisningsdetaillen staat ham mere levende for Die, og han vilde have indseet, at almindelige Grundtræk — isald jeg forstaer Forfatteren — følge efter Detaillen, eller med andre, og — for de i Naturhistorien Indviede — tydeligere Ord: den almindelige Naturhistorie bør følge bag efter den specielle, og først foredrages i overste Klasse. Hün er som en Philosophie over denne; den er, hvad Grammatik er over Sproget. Jeg troer neppe, jeg feiler, naar jeg fremfører det Ønske, at Forfatteren havde lagt sig noget mere paa Hjerte den gyldne Regel, hvormed han ender sin Bog: „Mangel af

Erfaring formaae selv Lærdom og Nadelighed ikke at erstatte.“ Den, der mangler Erfaring i eet eller andet Underviisningsfag, tænker gjerne blot paa Resultatet af Underviisningen; men hvorledes dette Resultat opnaaes, staer sjeldent tydeligt for ham. Deraf folger ofte Planer, som klinge sjont paa Papiret; men have blot den lille Fejl, at de ei lade sig udføre.

Det har ingenlunde været min Hensigt, her at fremstille en Methodik for den mathematiske og naturvidenskabelige Underviisning, hvilket et Skrift af den Natur, som dette, heller ikke vilde tillade; men jeg har blot villet gjøre opmærksom paa nogle af de Fordele, som Underviisningen i disse, naar de leres efter en rigtig Methode, kan medføre, for derved at bidrage, hvad der staer i min Magt, til at de kunne blive satte mere i Harmonie med de øvrige Underviisningsfag, og ikke stedse blive betragtede som Biting, der enten aldeles ikke behøve at leres, eller leres blot for den materielle Nuttes Skyld, i hvilken Henseende Pastor Gad knap engang vil tillægge Historien noget Verdi, p. 25, og dog er een af de materielle Hensigter, og vistnok den vigtigste, ved Underviisningen i Historie og Geographie, at orientere sig i Tiden og Rummet; hvormange Sammenhæftelser af Selbstabsideer udfordres ikke dertil? For ikke at misforstaes ved Brugen af almindelige Udtryk, vil jeg nærmere oplyse, hvad jeg forstaer, ved at orientere sig i Tiden og Rummet. Naar ved Examen en Discipel er examineret i een eller flere Begivenheder, saa lader jeg opgive en halv Snoes Navne paa historisk merkelige Personer, for at see, om Discipelen kan henvise dem til rette Tid og Sted, og sætte dem i Forbindelse med Begivenhederne. Ligeledes i Geographien; thi det er paa den Maade, at en Discipel i Fremtiden mest kommer til

i det daglige Liv at anvende sine historiske og geographiske Kundskaber.

Om Lærerne.

Ligesom al Underviisnings Hensigt er baade Sjellevernes Udvikling og Kundskabers Erhvervelse, saaledes have ogsaa Lærerne i den Henseende en dobbelt Pligt, deels at lede Sjellevernes Udvikling, deels at meddele Kundskaber. Jo bedre og tydeligere derfor Lede- og Meddeleses-Evnerne o: Læregaverne ere hos Læreren, desto bedre bliver Grundvolden, og desto solidere en Bygning kan opføres derpaa. Men det bør ikke tabes af Sigte, at ikke enhver Mand med grundige Kundskaber er en duelig Lærer; der hører dertil noget mere end Kundskaber, noget medfødt Talent, der ved Andres og egen Erfaring maa øves og uddannes. Kundskaber og Læregaver staae paa en Maade i samme Forhold til hinanden, som Theorie og Praxis, som Vaaben-kundskab og Vaabensvelse. Det vilde dog vel neppe falde nogen fornuftig Mand ind, at man blot behøvede at holde Forelæsninger for Studenterne over Krigskonsten, og derpaa umiddelbar rykke i Marken med dem; derimod ansee mange det ikke for urimeligt, at lade dem efter fuldendt Underviisning strax uden Veiledning og Øvelse rykke frem paa Lærerbanen. Man vil vist her mod denne Sammenligning indvende, at det ene fordrer legemlige, det andet aandelige Færdigheder; men hertil vil jeg blot svare, at Sjelen behøver ligesaavel som Legemet sine Smidighedsøvelser, ihvorvel hiin af Naturen er mere smidig end dette; dog hinc illæ lacrymæ! man siger: den er mere smidig o: den er smidig nok; et lille Spring, der let kan blive et salto mortale for Underviisningen. Dona docendi ere ligesom Sjelens

øvrige Evner medfodte, og finde Sted i høiere Grad hos een, end hos en anden; de kunne ligesom andre Sjelevnere udvikles; men de andre Sjelevnere har man troet lettest at udvikles ved Underviisning, til disses Udvikling troer man ikke, at Veiledning er nødvendig; den vil nok komme af sig selv uden andres Medvirken, tænker man; men det vil ogsaa de andre Evner, kuns ikke saa fuldstændig og i saa kort Tid; paa den egne Erfarings langsomme Vej. Den, der paa andres Erfaring som Grundvold opforer en Bygning, naaer hurtigere Maaslet, end den, der uden Grundvold skal begynde Bygningen forfra. Materialet til Bygningen har enhver, skjont det kan være mere eller mindre godt. Man stoler vist formeget paa, at enhver, som har været undervist af en duelig Lærer, kan strax gjøre ham det efter. At han vist under Forresten lige Omstændigheder underviser bedre end den, som har haft en uduelig Lærer, er uncegteligt; men man feiler vist meget, naar man troer, at han, foruden at have fattet Underviisningsgjenstandene, tillige er trængt ind i det Eiendommelige ved en Lærermethode.

Den værste Hindring for al Underviisnings Fremme er derfor Mangel paa duelige Lærere; derved forstaaer jeg saadanne, som besidde gode Læregaver, Indsigt og Øvelse i Underviisningskonsten, og de fornødne Kundskaber, ikke blot i det Fag, hvori de skulle give Underviisning, men ogsaa i de øvrige Skolefag, for behørigen at kunne gribe ind deri. Jeg har iblandt de 3 Hovedfordringer, der efter min Anskuelse bør — foruden adskillige Bisfordringer, som meget beroe paa Lærerens Personlighed, saasom Langmodighed forenet med Varme, Takt for det Passende, og Kraft til at afholde sig fra, at ville legge sine Kundskaber for Dagen — gjores til en duelig Lærer, sat Kundskaber sidst; ikke

fordi jeg anseer disse for de mindst vigtige, men fordi
saa mange ansee dem for de allervigtigste, ja jeg kunde
nesten sige, for de eneste nødvendige. Wel ere Kund-
skaber absolut nødvendige; men uden de 2 andre For-
dringer frugtesløse. Det er en Tanke, som, desværre!
alt for dybt har rodfæstet sig hos mange, at enhver, der
har fortrinlige Kundskaber, kan ogsaa undervise fortrin-
lig, eller med andre Ord: jo lærdere, jo bedre Lærer.
Denne Tanke kan derfor ikke ofte nok modsiges. Man
maa undre sig — dog nei! man maa ikke undre sig,
naar man hører saa mange i vore Dage, ja endog Sten-
derne, at klage over Mangel paa Underviisningsanstal-
ter; men næsten alle at glemme det allervigtigste: due-
lige Lærere. Derimod see vi adskillige frygte for, at de
foreslaaede Realskoler ville komme til at mangle Elever;
naar nu altsaa baade duelige Lærere og Elever mangle,
hvortil da Realskoler? Den Verel, man i den Hen-
seende har trukket paa den polytechniske Læreanstalt, vil
enhver let indsee, at den efter min Anskuelse ikke kan
accepteres, men maa gaae tilbage med Protest. Det
havde været at ønske, at den angaaende Realskoler ned-
satte Commission havde i sin Midte talt een eller flere
praktiske Skolemænd, og derved den gamle gisengse For-
dom udryddet, at velindrettede Skolebygninger, forsy-
nede med de fornødne Apparater, og en paa Theorie
bygget Underviisningsplan ere tilstrækkelige til Hensig-
tens Opnæelse. Et smukt klingende Resultat svæver
stedse Theoretikeren for Øie; men ad hvilken Bei dette
stal opnæaes, kan han kun bestemme ved almindelige
Regler, der ikke ere anvendelige, med mindre de ere byg-
gede paa en for Theoretikeren ubekjendt Detaille af Un-
derviisningskonsten. At Kundskab til det Enkelte maa
gaae foran Kundskab til det Almindelige, er en Sand-
hed, som jeg troer, at næppe nogen Fordomsfrie vil falde

i Twivl, ligesom ogsaa, at Erfaringen giver et langt hurtigere og sikrere Blik, end Theorien uden Erfaring.

Som en Følge af slige urigtige Anstuelser af Undervisningsvæsenet er ogsaa opstaat den Synderlighed, at en Theolog skal, naar han først ved Examen har godt gjort sine Kundskaber, ind i et Pastoralseminarium for at øves, og en Jurist ligeledes i et praktisk Selstab; een, der skal være Almueskolelærer, skal paa et Seminarium, for der at lære Undervisningskonsten, hvilken en Student ansees for ikke at fænde; derimod til at være Lærer ved en lerd Skole, eller Professor ved Universitetet, troer man ingen Veiledning at behoves. Og dog maa enhver, der af Erfaring er bekjendt med Sagen, let indse, at de forskellige Undervisningsanstalter ligesom umulig gaae over i hverandre, saa at der fra Undervisning i Almues- og Borger-Skolen til den i de lærde Skolers nederste Klasse ikke er noget synderlig stort Spring, ligesaalidet som fra den i de lærde Skolers overste Klasse til den ved Universitetet. Dog er det ingenlunde min Menning, at der ingen Forskjel er paa Undervisningen ved Skolen og den ved Universitetet; det var det samme, som om jeg vilde sige, at der ingen Forskjel var paa Dyre- og Plante-Riget. Forskjellen er i begge eens; Undervisningen ved Skolen grændser paa sit yderste Trin til den ved Universitetet, ligesom Planteriget grændser til Dyreriget. Naar en sharp Grændselinie skulde trækkes imellem Skolen og Universitetet, hvilket i flere Henseender kunde være gavnligt, da vilde denne ikke saameget angaae Undervisningsmetoden, som Gjenstandene: der maatte bestemmes, hvor meget der i Skolen skal læres, og, hvad der er det vanligste, til hvilken Grad; men ikke paa hvad Maade.

Om Lærernes Dannelse og Befordring.

Men skal Skolen vente at faae duelige Lærere, da maa der drages Omsorg ikke for deres Kundskaber, der til er Universitetet og egen Flid, men for deres Veiledning i Underviisningsfaget, og det alene af praktiske duelige Skolelærere, af hvem et fort og fatteligt Cursus i Methodik og Dictaktik, saavel den almindelige som den specielle, blev gjennemgaaet, og af hvem der efterhaanden gaves Vedkommende Leilighed til praktiske Øvelser under en duelig Lærers Veiledning. En saadan Dannelesanstalt burde stettes i Forbindelse med en Skole, men ikke med Universitetet, der mangler Leilighed til praktiske Øvelser. Det pædagogiske Seminarium, som for omtrent 37 Aar siden oprettedes, for at skaffe og sikre Skolerne duelige Lærere, maatte saavel af den, som af andre Grunde snart tabe sig, fordi det var sat i Forbindelse med Universitetet, og kuns ved enkelte (i Begyndelsen kuns ved een) Lærere i Forbindelse med Frue latinske Skole, og altsaa Veien til praktiske Øvelser derved affsaaren; ikke at tale om, at Universitetslæreren ikke kan have den Færdighed i Examinationskonsten, som Skolelæreren, der daglig i flere Timer er beskæftiget med at examinere Disciple af den Alder, som Universitetslæreren ikke let faaer med at gjøre. En anden Hovedaarsag til det pædagogiske Seminariums Forfald var Tidsomstændighederne, da samme kuns aabnede ringe Udsigter for dets Alumner, og ingen duelig Mand ønskede at træde ind paa en Bane, hvor han ikke faaer en forholdsviscessig Lov for sit Arbeide. Af dette Seminars Falder blev nu Folgen, at Skolerne maatte besettes med Lærere, om hvilke man ikke vidste, enten de vare duelige eller ei; og ikke sjeldent faldt Valget paa uduelige; formedelst de ringe Udsigter kunde vel heller ikke

duelige altid være at erhölde. Men sorgeligt vilde det være, om man, fordi et sligt Seminarium var oprettet efter urettige Principer, og Tidsomstændighederne vare det i Veien, vilde drage den Slutning, at en slig Indretning var upassende og unødvendig. Man glemme dog aldrig, at det nødvendigste, ja det allernødvendigste for enhver Skoles heldige Fremgang, er duelige Lærere; intet Middel, som kan støtte og sikre Skolen disse, bør derfor anses som unødvendigt.

Men et andet ikke mindre vigtigt Maal, som bør haves for Øie, er, at beholde dem, og dertil bidrager især en passende Gagering og Befordring, ikke fra Lærerbanen, men paa Lærerbanen selv, hvortil jeg ikke regner Befordring til geistlige Embeder. Den, der har lagt saavel Kundskaber som gode Læregaver for Dagen, for ham burde Veien til Befordring saavel ved Skolen, som ved Sorø Akademie og Universitetet staae aaben, og disse 3 Institutioner burde ikke som nu staae isolerede fra hverandre, hvilket de, desværre! hidtil næsten have gjort; thi i et Tidsrum af omrent 60 Åar have neppe 3 eller 4 Skolelærere været befordrede til Universitetslærere, og ved Oprettelsen af Sorø Akademie, der kunde være blevet en herlig Spore for Skolelærerne, blevé alene Direktoren og Lector Molsbech befordrede fra Skolerne, og siden den Tid een. At dette er et stort Tab for Skolerne, vil vel være indlysende for de Fleste; men at det er et Tab for Universitetet, vil maa ske mange finde mindre indlysende; fordi den Tanke er saa rodfæstet, at det alene er Kundskaber, som der behøves; Læregaver derimod ere mindre nødvendige; og fordi man ikke betenk, at Universitetslæreren skal med sin Undervisning grieve ind, hvor Skolelæreren slipper, og dette kan han bedst, naar han er bekjendt med Skoleundervisningen. Han kjender da de Ungdommen mo-

dende Dunkelheder, og ledes derved lettere paa Spor efter det, som han især maa bestrebe sig for at tydeliggjøre. Uden denne Kundskab docerer han fort, og læder enhver fatte, hvad han kan. Er Høsten nu kuns ringe, da er det, siger Mcengden, ikke Sædemandens Skyld, men samme maa søges enten i en slet eller i en fletdyrket Jordbund. Universitetet vandt desuden den store Fordeel, at Bestyrelsen havde mere i sin Magt, at forskaffe samme duelige Lærere, hvilket den, selv ved en Concurrence, ikke altid er vis paa. Maaske nogen her vil indvende, at, dersom Befordringen sattes paa den God, da opstod for Skolerne samme Uleilighed, som nu, at de ikke beholdt deres Lærere; men at disse, ligesom nu theologiske Candidater, søgte anden Befordring jo før jo hellere. Dog her maa man vel betenke, at disse tænkte paa at blive i Lærerstanden, og ikke at træde ud af samme; de vilde derfor i Haab om Befordring derigjøre sig Umage for, mere og mere at udvide deres Kundskaber, og at uddanne deres Læregaver; thi uden disse Betingelser var Befordringsveien dem afslaaren. Og dette er den Spore, Mennesket ofte trænger til. Ved de theologiske Candidater mangler den. Dette er en Materie, som man maatte ønske droftet fra flere Sider af Sagkyndige, der ikke ledes af nogen privat Interesse; og herfor haaber jeg, at min Alder og Stilling vil fritage mig.

Fra en anden Side betragtet funde det ogsaa synes rigtigt, at Befordringen skete paa denne Maade. Skoletslereren har flere Undervisningstimer end Universitetslæreren, og med Alarenes Tiltagen kan Arbeidet let blive slovende, og han altsaa let tabe den ved Ungdommens Undervisning saa nødvendige Livlighed, for at holde Lærlingen vægen. Wel fordrer Universitetslærerens Forelesninger mere Forberedelse, men dette er

et Arbeide af en ganste anden Natur. Har man i 3 Timer i Rad givet Underviisning, saa kan man godt strax ovenpaa i lige saa lang Tid scette sig til, at læse i en Bog, eller udarbeide et Thema, uden derved at sloves; men skulde man undervise i 3 Timer til, da vilde man føle Slovelsen. Den, der har prøvet begge Dele, vil tilstaae Rigtigheden heraf.

Naar Befordringen blev ordnet paa denne Maade, var det nødvendigt, at en Lærereramen bestemtes, men efter andre Principer end nærværende store Philologicum, vel i alle de Fag, som bleve en Gjenstand for Skoleunderviisningen, men efter forskjellig Udstrekning, saaledes at Examinanden opgav eet eller flere Fag, som Hovedfag, og de andre som Bifag. I Hovedfagene blev da Examinationen efter en udførligere Maalestok, og i Bifagene efter en mere indskrænket. Som Hovedfag maatte da opgives enten Latin og Græsk, eller Religion og Hebraisk, eller Tydsk, Fransk og Engelsk, eller Historie og Geographie, eller Mathematik, Physik og Naturhistorie. Enhver theologisk Candidat med bedste Karakter kunde da underkaste sig Lærereramen i alle de andre Fag som Bifag, uden paa ny at examineres om i Religion, men blot i Hebraisk; ligesom ogsaa en theologisk Candidat med bedste Karakter kunde opgive et andet Hovedfag, og behovede ikke paa ny at examineres i Religion.

Om Gageringsmaaden.

Hvad denne angaaer, da var det vistnok ønskeligt, om den sattes paa en fast og bestemt Tid; dog kan jeg i den Henseende ikke dele Afskuelse med min som Skolemand høitagede Ven, Rector Suhr i Vordingborg, der vil, at Gagetilleg skal gives efter visse Åars Forløb.

Mig synes, det var meget rigtigere, at ethvert Embedes Indtegter fællesettes, saa at en Adjuncts Gage stedse blev uforandret 400 Rbd., en Overlærers 7-9-1100 Rbd., og en Rectors 12-15-1800 Rbd. og dertil Bopæl; dog ikke saaledes, at der i disse 2 sidste Poster gaves Tillæg, men at der rykkedes op eftersom en eller anden Overlærer eller Rector blev befordret, pensioneret eller ved Doden afgik. Alt Tillæg og alt Gratiale maatte da falde bort. Enhver Adjunct, som vilde blive i Lærerstanden, maatte da søge sin Befordring ved Bacancer saavel ved Skolerne som ved Sorø Academie og Universitetet, og, som ved andre Stillinger i Livet, bie, indtil et Embede blev ledigt. For denne Gageringsmaade vil jeg blandt andre fremfore 2 vigtige Grunde: 1) Mange af de Tillæg, som saaledes gives, ere ikke synderlig nødvendige, og derfor tildeels spilde. Den, der indtræder paa Skolebanen som Adjunct med 400 Rbd., kan i den Alder, hvori han antages at være ugift, leve af denne Gage. Kommer han i denne Stilling med Gjeld fra sine Studenterdage, kan han ved privat Fortjeneste forstaffe sig saameget, at han kan afbetalte denne; dog er det ikke ønskeligt, at denne private Fortjeneste drives forvidt, da han let derved sloves for sine Skoleforretninger, og afholdes fra at gaae tilborlig frem paa den videnkabelige Bane. Af 400 Rbd. kan een med ordentlig Deconomie have som Ugift sit anstændige Udkomme — om den Uordentlige kan her ikke være Tale, thi for ham er ingen Gage tilstrækkelig — faaer han nu 100 Rbd. Tillæg, er dette ikke tilstrækkeligt, for at han kan gifte sig; han anvender det altfaa paa sig selv — i den Alder begynder man sjeldent at lægge paa Kistebunden — og faaer derved som oftest flere Fornødenheder at tilfredsstille, og endmere om han etter naaer 100 Rbd. til. Opnaaer han nu en-

delig engang saameget, at han troer, han kan gifte sig, da ere hans Fornodenheder stegne til den Grad, at han ikke kan tilfredsstille dem med de ikke rundelige Kaar, som Skolegageringen yder. 2) Alle disse smaa Tillæg tillige med Gratialerne beroves de Embeder, der ere bestemte de Eldre, og foraarsage, at disse deels blive mindre og færre, deels sildigere opnaaes. Og dog er der vist ingen Twivl om, at de fleste Lærere, der agte at blive ved Lærerstanden, jo hellere ønske, i den yngere ugifte Stand at noies med 400 Rbd., naar de have Udsigt til, ved forekommende Vacance at befordres til Embeder, der give dem som Familiefædre et nogenlunde anstændigt Udkomme, der endog med Tiden kan tiltage, efterhaanden som Familien bliver større, eller kostet mere at underholde. Jeg kunde endnu anfore en Fordeel, som dette vilde føre med sig, nemlig: at den Kongelige Direktion derved vilde befries fra de idelige Anmodninger om Tillæg og Gratialer, hvilke vist ikke kunne være samme behagelige.

Vilde man nu sammenligne Gageringen efter den celdre Maade med den, som paa denne Maade vilde finde Sted, da er jeg temmelig vis paa, at Forskjellen ikke vilde blive ret stor. Med Visshed kan jeg ikke bestemme det for hver enkelt Skole, da jeg mangler de til Beregningen nødvendige Data. Jeg vil derfor tænke mig et Par Exempler, og derefter anstille en Sammenligning imellem begge Gageringsmaader. Jeg antager nu som Grundvold for Beregningen, at enhver Skole maa, for at give nogenlunde Avancement, kuns have een Adjunctplads mere, end den har Embeder med højere Gagering, idet jeg regner noget Avancement til Sorve og til Universitetet; foligelig maa der ved de Skoler, som have 5 Lærere, være 2 højere Embeder og 3 Adjunctpladser, og ved de, der have 7 Lærere, være 3

høiere Embeder og 4 Adjunctpladse. Sættes nu Gageringen at være tagen efter middelaldrende Lærere, da blev den for 5 Lærere følgende:

Rector.....	1500 Rbd.	Nu Rector.....	1400 Rbd.
Overlærer.....	900 —	Overlærer.	800 —
Adjunct.....	400 —	Adjunct....	500 —
—	400 —	—	400 —
—	400 —	—	400 —
	<hr/> 3600 Rbd.	Gratiale....	100 —
			<hr/> 3600Rbd.

For 7 Lærere blev den følgende:

Rector.....	1500 Rbd.	Nu Rector.....	1400 Rbd.
celdste Overlærer	900 —	Overlærer..	800 —
yngste —	700 —	1 Adjunct...	600 —
4 Adjuncter	1600 —	2 —	1000 —
	<hr/> 4700 Rbd.	2 —	800 —
		Gratiale	100 —
			<hr/> 4700 Rbd.

Tager man derimod alle Skolerne sammen, da lævere Selmers academiske Tidender 3die Aarg. 3die H. p. 312 og 13 Data, hvorefter Beregning kan anstilles. Han angiver Lærerpersonalets Antal saaledes: 18 Rectorer, 17 Overlærere (Conrector iberegnet) og 63 Adjuncter, der gageres med 69700 Rbd. og 1435 Rbd. i Gratialer, tilsammen 71135 Rbd. Naar nu de 18 Skoler besattes saaledes, at Halvdelen fik 1 Rector, 2 Overlærere og 4 Adjuncter, og Halvdelen 1 Rector, 1 Overlærer og 3 Adjuncter, hinc med 4 fuldstændige Klasser, disse med 4 Klasser i visse Fag, da vilde Lærerpersonalet blive 18 Rectorer, 27 Overlærere og 63 Adjuncter, hvis Gagering paa den ovenfor angivne Maade vilde være følgende:

18 Rectorer: 6 paa 1200, 6 paa 1500 og 6 paa 1800	27000 Rbd.
27 Overlærere: 9 paa 700, 9 paa 900 og 9 paa 1100	24300 —
63 Afdjuncter, hver paa 400	25200 —
	<hr/>
	76500 —

Føies nu hertil det, som Musik og Gymna-
stik koster, hvilket her ved Skolen er
noget under 200 Rbd., og altsaa for
samtlige Skoler kan anslaes til,..... 3500 —
da bliver det hele Gagement 80000 Rbd.

Men da maa man og til haupt Gagebeløb 71.135
lægge det, som Selmer l. c. anfører for Timelærere,
nemlig 7123, og det nuværende Gagement bliver da
78258, hvilket altsaa kuns for alle Skoler er 1742 Rbd.
ringere.

Principet for denne Gageringsmaade findes bestyr-
ket i Dansk Ugeskrift om Gagering for de Militære.

Reformationens og Oplysningens Venner ind-
bydes herved med deres Nærværelse at beøre
Skolen ved den Høitidelighed, som den 31 Oc-
tober om Formiddagen Kl. 11 afholdes samme-
steds i Anledning af Reformationens Indførelse
i Danmark.